

Östgötaspel

Östergötlands Spelmansförbund
www.ostgotaspel.com

Nummer 2, mars 2006
Årgång 6
Ansv utgivare: Jan Andersson

Styrelsens smk: Jan Andersson
jan@ostgotaspel.com

Redaktör: Sven Lönnqvist
redaktor@ostgotaspel.com

Årsmöte – men ingen ord- förande

Årsmöte 2006 gick av stapeln lördagen den 18 mars i Ringarums Vårdshus. Årsmötet var förhållandevis välbesökt med ett 30-tal medlemmar.

Mötet, som föregåtts av spel/allspel, inleddes med att Agnes Hint, 12 år, från Ringarum spelade nyckelharpa tillsammans med sin lärare, Rune Persson. Trots att Agnes bara spelat ett år lovade hennes spel gott för den framtida återväxten.

Mötet leddes proffsigt och elegant av Per Jensen med Ingrid Ährlin som sekreterare.

Genomgången av det gångna året gick utan större diskussioner, och styrelsen beviljades ansvarsfrihet.

Agnes Hint inledde, tillsammans med Rune Persson, årsmötet med Schottis från Harg

När det gällde att välja ny styrelse meddelade valberedningen att de, trots stora anstängningar, inte lyckats få fram någon kandidat till ordförandeposten. Efter viss diskussion bland deltagarna valde man nedanstående styrelse, där Jan Andersson lovat att vara sammankallande.

Styrelseledamöter

Ingrid Ährlin, omval på två år
Jan Andersson, omval på två år
Jan-Åke Sallermo, nyval på ett år
(Rune Persson och Per Jensen har båda ett år kvar på sitt mandat)

Suppleanter

Sven Lönnqvist, omval på ett år
Anders Lindman, omval på ett år
Elina Haimi, nyval på ett år

Revisorer

Lennart Andersson, omval på ett år
Bertil Johansson, omval på ett år

Revisorssuppleant

Kurt Ehlert, omval på ett år

Valberedning

Lisa Hellström nyval på ett år
Christer Samuelsson, nyval på ett år

Kassör

Jan Andersson, som förtjänstfullt skött kassörssysslan i många år har avböjt omval på den posten. Mötet valde Sven Lönnqvist som kassör under ett år framåt.

Under rubriken Övriga frågor diskuteras bl.a. den inspelning av Östgöta-spelmän som gjordes för snart 10 år sedan. Undersökningar pågår, men inspelningarna tycks vara djup nergrävda i SR:s arkiv, och har ännu inte påträffats. Det tycks också vara högst tveksamt vem som "äger" dessa.

Vidare diskuterades möjligheten att investera en del av föreningens likvida medel i något bättre än postgirokonto, som i dagsläget inte ger någon ränta. Den nya styrelsen fick i uppdrag att hantera denna fråga.

Text: Sven Lönnqvist, redaktör

Och nu då?

Valberedningen har inte lyckats hitta en kandidat till posten som ordförande. Jan Andersson har, lojalt, tagit på sig att vara sammankallande.

Det här är tyvärr inte första gången som föreningen står utan ordförande.

Även om det var ett välbesökt årsmöte finns det uppåt 200 medlemmar som inte var där. Vad tycker ni som inte var där? Har ni några idéer om hur man får fram en ordförande? Varför är det så svårt? Känns det som att det kvittar att vi står utan ordförande?

Jag skulle bli glad om ni "vanliga medlemmar" hör av er med inlägg i frågan! Skicka mail eller brev med ert inlägg. Det är helt OK att använda signatur, och jag garanterar att ert namn inte kommer ut om ni använt signatur.

Sven Lönnqvist, redaktör
Vasarvägen 11
582 20 Linköping
redaktor@ostgotaspel.com

Adressetiketter

Som den uppmärksamme noterat är det ett annorlunda utseende på adressetiketterna på detta nummer. Det beror på att vi lagt om lite i logistiken kring adresseringen.

För att hålla kostnaderna nere skickar vi bara ett exemplar av tidningen till de medlemmar som har samma adress.

Om du har fått "delad" tidning men vill ha ett eget exemplar hör du av dig till mig, så ordnar vi förstås det.

Sven Lönnqvist, redaktör

Polska

Namnet ”polska” har mycket riktigt med Polen att göra. Pardansen hade brutit sig ut från gruppddansen under 1400-talet, och hundra år senare var den största mode i stormakten Polen. Polsk kultur strömmade in i Sverige, som dessutom hade en polsk-svensk kung. Denna revolutionerande dans-typ etablerade sig i Sverige som en folklig dans. Man kan alltså säga att ”polska” rätt och slätt betyder ”pardans”. Men hur såg denna dans ut?

Den äldre europeiska pardansen var en svit i flera delar. Först en fördans som gick långsamt i tvåtakt eller fyrtakt där man promenerade och gjorde figuréer. Samma melodi spelades sedan i tretakt och denna del kallades proportio. Slutligen talar man om en efterdans, Serra, i tretakt där man ”sprang av sig dansen” genom en omdansning på fläck.

Under tidens lopp förändrade sig dansen och lokala varianter uppstod, som alltid. I vissa områden försvann någon av delarna, eller så blandade man ihop dem med varandra.

Norden

Så här såg det ut i de övriga nordiska länderna:

I Norge bröts tvådelningen sönder. Fördansen i tvåtakt blev till gangar, som dock även innehåller element från efterdansen. Efterdansen i tretakt blev till springar (springleik, pols), som har tagit delar från fördansen.

I Danmark finns den endast kvar på Fanø, och spelas med fördansmusik, men med ett tredelat omdansningssteg.

I den svensktalande delen av Finland lever polskesviten kvar med menuett som fördans och polska som efterdans, fast i en del områden är det tvärtom!

Polskemusiken

Polska går i tretakt och till skillnad från valsens är musiken inte lika centrerad kring första taktlaget. Vanligt är att första och tredje taktlaget är betonat men det finns en uppsjö av varianter som kan delas in i tre huvudtyper av polskemusik beroende på vilken huvudfigur musiken är uppbyggd av:

- sextondelpolska, som påminner om polonäsen, såsom denna lät före Frédéric Chopin. De flesta sextondelpolskor från södra Sverige härstammar från spelmansböcker där de står noterade som polska, polonäs, polonesse eller polo
- åttondelpolska
- triolpolska

Norska danser i tretakt såsom pols och

springar är nära besläktade med polskan, men eftersom detta uttryck inte används i Norge (utom möjligen som samlingsnamn för svenska tretaktsdanser som inte är mazurka eller vals) behandlas inte dessa i denna artikel.

Många polskevarianter är väldigt lika varandra och åtminstone bland de som mest dansar polska som en sällskapsdans existerar begreppet vanlig rundpolska. Detta kan sägas vara en grundvariant som fungerar till de flesta typer av polskemusik.

Men, det finns också många polskor som skiljer sig mycket från vanlig rundpolska. Tidigare dansades polskor på fläck och många sådana har levt kvar, särskilt i västsverige. Ett exempel är Polska från Skepplanda. Det finns polskor som har likheter med dagens bugg, t.ex. småländsk slängpolska. Det finns senpolskor där rörelsen sker mycket långsamt, t.ex. Senpolska från Östra Jämtland/Gimdalen. Det finns polska med kort 1:a som Slängpolsk från Övre Klarälvsdalen och med kort 3:a som den nu mycket populära Finnskogspols o.s.v.

Vissa polskedansare ägnar mycket tid åt att gå polsekurser för de många duktiga instruktörer som finns, tränar in danser och studerar kanske också uppteckningar för att i sin dans närma sig hur man dansat på någon ort. Dessa personer uppskattar skillnaderna i både musik och dans. Eftersom dans och musik utvecklats tillsammans blir de flesta traditionella polskor en stor upplevelse när man tagit till sig dansens lokala karaktär och dansar den till sin musik.

Vanlig rundpolska

Vanlig rundpolska dansas i par på valsbanda, det vill säga moturs i cirkel längs väggarna i danslokalen. Dansen innehåller två huvuddelar, en promenaddel som kallas försteg samt en omdansning eller snurr. Delarna blandas enligt en fri form, först går paret försteg och när personen till vänster i dansriktningen (traditionellt kavaljeren) så önskar inleder denna omdansningen.

Högerpolskor

Begreppet högerpolska används olika. Ofta används det för polskor där damen sätter ner höger fot då kavaljeren sätter ner vänster. I de danserna är det viktigt att kavaljeren hunnit längre i rotationen än i vänsterpolskor så att han nästan har ryggen i dansriktningen när han sätter i vänster fot. Några exempel på sådana polskor är Polska från Rättvik, Polska från Transtrand och Polska från Övre Klarälvsdalen. Det finns de som benämner danser högerpolskor då stegen kommer på andra taktlaget. Ofta går paret försteg på taktslag två och tre och kavaljerens stegkombination i snurren är ihop, vänster, höger och damens vän-

ster, ihop, höger. Hambo skulle då kunna sägas vara en högerpolska. Det finns också de som använda begreppet högerpolska utifrån vilken fot som kavaljeren använder på den första taktdelen i omdansningen. Även med detta synsätt blir hambo en högerpolska.

Bakmes

Bakmes är ett äldre sätt att rotera på. Bakmesen dansades till en början på fläck, men efter valsens ankomst i valsbanda. Paret står inte som i polskeomdansningen mittemot varandra utan vid sidan om varandra, nästan höft mot höft och snurrar motsols, motsatt håll mot polskan.

Som grund dansar man bakmes på ett och tre och roterar ett varv på två takter. Det förekommer även bakmesvarianter där man dansar på varje takt del och även sådana där man dansar och gör steg på halva takt delar (synkoperade).

Polskevarianter

- Jämna polskor (vanligen sextondelpolskor)
- Rundpolska eller Bingsjöpolska .
- Slängpolska
- Sörmländsk slängpolska - dansas med promenaddel i valsbanda och omdans på fläck
- Skånsk slängpolska - dansas med promenaddel i valsbanda och omdans på fläck
- Östsvensk slängpolska (Småland och Östergötland) - dansas helt på fläck
- Ojämna polskor (vanligen åttondelpolskor eller triolpolskor)
- Klarälvdalspolska
- Rättvikspolska
- Älvdalspolska
- Springlek från Västerdalarna - snabb polska med kort etta
- Polska från Södra Dalarna - något längre tvåa och något avkortad trea
- Orsapolska
- Bondpolska (Uppland)
- Jössehäradspolska (Värmland) - snabb polska
- Hamburgska (i huvudsak Mälardalen)
- Bodapolska - långsam högerpolska med lång tvåa

Källa: Wikipedia, den fria encyklopedin

Allspelsträffar

Vår avgående ordförande Janerik Karlsson, duktig spelman på dragspel, har tagit ett bra initiativ genom att ordna en liten serie allspelsträffar, tillsammans med musikläraren/spelmannen Anita Thoor och musikläraren/spelledaren Rune Persson. Tretimmars-träffar på olika platser. Olika spelmän har lärt ut låtar, bland andra Christer Samuelsson, Mjölby och Toste Länne, nu Linköpingsbo. Visserligen har inte så väldigt många kommit för att delta, men initiativet är gott. Det är ju många spelmän – både nybörjare och andra – som ännu inte har hittat någon egen grupp att spela i. Det gäller inte minst om man kommer flyttande från annat håll.

Inte så många har kunnat delta i träffarna, många får sitt spelande tillgodosett i andra sammanhang. Jag tror ändå att allspelsträffar fyller en viktig funktion. När jag kom med i spelmansförbundet i slutet av 1960-talet var sådana öppna träffar på olika orter en viktig aktivitet. Där lärde man känna äldre erfarna spelmän, men kunde också möta spelmän på ungefär sin egen kunskapsnivå. Det är också ett sätt att lära nya låtar och få en repertoar gemensam med andra.

Förebilder

Men om man verkligen vill göra något av sitt spel, så behöver man bestämma sig för en eller flera förebilder, lära sig deras låtar ordentligt, spela in sig själv på band och verkligen jobba med spelet – med egna kritiska öron på hjälpänn. Hur låter jag egentligen? Fungerar mitt spel till dans – för att kunna bedöma det bör man helst själv kunna dansa, gärna samverka med duktiga dansare. Så har till exempel Håkan Andersson, Pelle Björnlert, Bengt Löfberg och Erik Pekkari arbetat i många år.

Kan man få bli elev hos en duktig spelman gör det förstås en enorm skillnad. För att få bli elev hos någon räcker det sällan att bara kliva fram och säga: ”Vill du lära mig spela?” Man behöver nog först lära känna varandra. Bästa sättet är att vara med vid de tillfällen där den duktige spelmannen spelar – ofta till dans. Eller att ta tillvara möjligheterna att träffa spelmän vid olika träffar. Personlig kontakt är viktigt. Men när man inte känner så många, är det inte så lätt att själv ta initiativen.

Mitt bidrag

Jag ville därför ge ett bidrag till det ”sociala spelandet” i Östergötland genom att följa upp Janeriks serie med en spelträff några fler timmar – en eftermiddag och en kväll med knytismat. Lördag 18 februari bjöd jag med en månads varsel in till en allspels- och gruppsspelsträff i Kollektivhuset Stolp-

lyckan där jag bor. En heldag från 15.00 – 22.00, med knytismat.

Jag trodde väl inte att särskilt många skulle vilja komma – jag hade inte tänkt på att Vinter-OS då var i full gång, att Melodifestivalens TV-sändningar startade samma kväll och att det var första dagen på Sportlovet... När jag insåg det såg jag en ganska öde spellokal framför mig. Glatt överraskad blev jag därför när inte mindre än 14 personer kom – från Linköping, Lingham, Brokind, Norrköping, Finspång – utspjutt under dagen. Två helt nya bekantskaper var Skåne-spelmannen Knut Eriksson, och ”hans” Ulrica Matz som just börjat i nybörjarkurs i fiol för Rune Persson. För att hon skulle få delta så gjorde vi en liten improvisationsövning på Blinka lilla stjärna och tre andra låtar som hon hunnit lära sig. Det som är kul med allspel är att folk på olika nivåer kan komplettera varann.

Östgotalåtar

Vi spelade främst ”östgotalåtar” tre timmar på eftermiddagen, sedan spel under och efter den medhavda kvällsmaten. Jag hade i brist på andra utsett mig själv till spelledare och gjort i ordning en lång lista att plocka låtar ur. Vi resonerade oss fram till låtar som de flesta inte kunde:

- En brudmarsch i D-dur efter Lindblom, nr 31 i blå Lindblomshäftet, som jag tidigare också spelat med Margareta Höglund och Tuve Carlsson, Finspång
- En gubbstöt i D-dur efter Bröderna Hellström, som jag lärt av Allan och Anselm, nr 19 i häftet med Pelle Fors låtar.
- En visa/hamburska i D-dur ur Lasse i Svarven-häftet: Gosse lille håller du mej kär, som jag på 1970-talet tog ut själv.
- En vals i G-dur efter durspelaren Yngve Andersson, Norrköping (spelas av Anders Törnqvist, Håkan Andersson, Pelle Björnlert, Erik Pekkari), på temat ”Min mor har sagt till mej, att jag ska akta mej”. Men den knepigare tredje repriserna hann vi inte med....

Vi pratade en del om rytm och utsmyckningar och lite om varifrån låtarna kommit. Vi spelade också igenom spelmansförbundets allspelsrepertoar – listan som finns på webbsidan: www.ostgotaspel.com och en del andra vanliga låtar, inte minst slängpolskor.

Inspirerande gäster

Till min glädje så kom även Ove Lindberg från Finspång och Arne Blomberg från Lingham. Båda gav värdefulla bidrag till vårt spelande. Ove lärde ut en svängig schottis i G-dur efter Artur Karlsson från Hällestad/Finspång. Ove har specialstuderat äldre spelmäns schottis-spel och tycker att

många spelar schottis för sakta för att det ska kännas bra att dansa.

Arne kom precis när vi försökte få till hamburskerytmen i Gosse Lille och jag bad honom som erfaren hamburskespelare att hjälpa till. I Sörmland, där han verkat länge, har ju hamburskan en stark ställning. Han använde en variant av ”Hör du Karin var har du varit” som exempel. Vi fick bena ut det rytmiska – kort etta, lång tvåa, och en normallång men stadigt hörbar trea.

En ”tradition” från spelmansförbundets träffar på 1970-1980-talet var att vid måltiden spela upp för varandra i smågrupper. Det hade jag föreslagit att vi skulle göra den här lördagen. Vi fick lyssna till Arne Blomberg när han spelade härliga låtar, både från vårt lätområde och efter hans förebild Jernberg, Gästrikland. Låtar han vuxit upp med som barn. Han berättade också kring låtarna på sitt medryckande sätt.

Ove Lindberg gav ytterligare prov på sitt personliga spelsätt i en schottis och en vals. Ove har, liksom Arne, gjort just som man bör göra: lyssnat mycket på äldre spelmän – både levande och inspelade – och jobbat intensivt med det egna spelet för att komma förebilderna så nära som möjligt. Och så sjöng vi några bordsvisor som jag valt ut – visor är minsann också folkmusik.

Till sist gruppsspelade vi ytterligare ett par timmar. Tack alla ni som kom till spelträffen i Stolplyckan och som aktivt bidrog på olika sätt. Det var trevligt. Särskilt tack till Håkan Wasén, som brukar spela in låtarna vid allspelsträffarna. För självkostnadspris bränner han sedan CD-skiva till deltagare som vill ha. Till hösten blir det kanske en upprepning, på önskemål från deltagarna den här gången.

Text: Miriam Berger

Tack!

Jag får tacka alla mina kollegor i styrelsen för de gångna åren, och då kanske speciellt

- Jan Andersson – excellent kassör med alla siffror i ordning
- Ingrid Åhrlin – sekreterare som skött sitt jobb utmärkt och som tagit ett all större ansvar för föreningen
- Rune Persson – spelledare av Guds Nåde
- Sven Lönnqvist – redaktör för Östgotaspel som aldrig haft några svårigheter att tillgodose önskemål från en krävande ordförande

Tack alla, och inte minst ett stort tack till alla medlemmar i ÖSF som stödde givit mig ett starkt stöd.

Jan-Erik Karlsson, fd ordförande

Kalendarium

Folkmusikaktiviteter i Östergötland och angränsande områden

Lördag 1 april	Spel- och Dansträff kl 12-24, Borghamns vandrahem
Onsdag 12 april	Folkmusikcafé kl 19, Hemslöjdgården
Lördag 22 april	Låtspelskurs i Värmlandslåtar och Finnskogspols med Mats Berglund i Globenteatern kl 10-16. Anmälan till Jan-Erik Karlsson, 013-15 68 78
Lördag 22 april	Öppen Scen till dans med Mats Berglund, kl 19, Globenteatern
Onsdag 3 maj	Folkmusikcafé kl 19, Hemslöjdgården
Tisdag 6 juni	Spelmansstämma kl 12 på Hembygdsberget, Ringarum. Avslutas med Nationaldagsfrände i kyrkan kl 18. Kontakta Per Rosenqvist, 0121-300 06, slojdarper@telia.com
Lördag 13 maj	Preliminärt: Spel- och danskväll i Folkets Hus i Kisa med start kl 17. Mera info i nästa Östgötaspel och på vår hemsida! Kontakta Rune Persson, 073-054 86 76
Fredag 19 maj	Preliminärt: Spel- och danskväll i Norsholm med start kl 18. Mera info i nästa Östgötaspel och på vår hemsida! Kontakta Jan-Åke Sallermo 070-591 59 18
Söndag 18 juni	Hembygdsfest med spelmansstämma i Regna. Programmet startar med hembygds gudstjänst kl 11, där Folklekarne deltar. Programmet fortsätter i Hembygdsgården med utställning, servering, hantverkare och spelmän. Gästartist Susanne Alfengren. Kontakt: Hans Zetterfeldt, 0151-700 40
Lördag 5 augusti	Spelmansstämma i Tjällmo. Allspel, buskspel samt riksspelmännen Edward Andersson och Elin Skoglund från scenen. Kontakt Gunilla Ström, 0141-603 15

Vals efter C A Lindblom

Ur nothäfte efter Roxström 1856

Skicka gärna in uppgifter på evenemang och aktiviteter som du tror kan intressera Östgötaspels läsare till redaktor@ostgotaspel.com!

Ta även en titt i kalendariet på vår hemsida, www.ostgotaspel.com, så får du de allra senaste uppdateringarna. Har du ett evenemang du vill annonsera om på hemsidan, skicka e-post till bjorn@ostgotaspel.com.